

Elżbieta ŻYWUCKA – KOZŁOWSKA*

BEZPIECZEŃSTWO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH UMYSŁOWO

STRESZCZENIE

Bezpieczeństwo osób z upośledzeniem umysłowym jest ważnym elementem życia tej grupy społecznej. Z powodu deficytu intelektualnego jakim są dotknięci są szczególnie predestynowani na pokrzywdzenie ze strony innych członków społeczeństwa. Poziom bezpieczeństwa tych osób jest na granicy ryzyka. W wielu przypadkach nie daje się wiary im skargom, argumentując to deficytem intelektualnym krzywdzonych.

Kluczowe słowa: bezpieczeństwo, zagrożenia, ryzyko, securitologia, upośledzenie umysłowe

SECURITY OF PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

ABSTRACT

Safety of persons with mental retardation is an important element in the life of this social group, because of the intellectual deficits which are affected are particularly predestined to harm on the part of other members of society. The safety level of these people are on the verge of risk. In many cases, faith can not be the complaints, arguing that intellectual deficits abused.

Key words: security, danger, risk, securitology, mental retardation

БЕЗОПАСНОСТЬ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

РЕЗЮМЕ

Безопасность лиц с умственной отсталостью является важным элементом в жизни этой социальной группы. В связи с интеллектуальным дефицитом, которые затронуты, в частности предопределил вреда со стороны других членов общества. Уровень безопасности этих людей находятся на грани риска. Во многих случаях, вера не может быть жалобы, утверждая, что интеллектуальные дефициты насилью.

Ключевые слова: безопасность, угрозы, риск, секьюритология, экономика туризма, информационная безопасность, умственная отсталость

---

* dr Elżbieta ŻYWUCKA – KOZŁOWSKA, mgr pedagogiki specjalnej oraz mgr prawa, dr nauk prawnych, biegły Sądu Okręgowego w Szczecinie, ekspert Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze. Adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego w Olsztynie. Prezes Europejskiego Stowarzyszenia Nauk o Bezpieczeństwie *EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY*. e-mail: malerude@poczta.onet.pl

1. Istota upośledzenia umysłowego

Upośledzenie umysłowe towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów. Dziś, mimo postępu nauki nadal nie tylko nie ma zgodności co do etiologii tego stanu, ani też nie ma szczegółowych (dokładnych danych) na temat liczby jednostek cierpiących z tego powodu. Ludzie ci nierzadko żyją na obrzeżach społeczeństwa tylko dlatego, że tolerancja wobec ich kalectwa ma pozorny charakter.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji upośledzenia umysłowego. Warto w tym miejscu odwołać się choćby do kilku. Wincenty Okoń upośledzenie umysłowe definiuje jako niedorozwój umysłowy, oligofrenię.²⁸⁶ Z kolei Andre M. Colman, stan ten opisuje jako zaburzenie psychiczne, którego cechą charakterystyczną jest zatrzymanie lub niepełny rozwój umysłowy, mający swój początek przed 18 rokiem życia.²⁸⁷

Interesującą definicję upośledzenia umysłowego podaje Zofia Sękowska, która jest zdania, że stan ten nie odnosi się tylko do sfery poznawczej człowieka, ale do jego osobowości.²⁸⁸ Obok przytoczonych wyżej definicji, należy zwrócić uwagę na inne, w tym na definicję autorstwa Janiny Doroszewskiej, która pisze „upośledzenie umysłowe nie stanowi pewnej określonej jednostki chorobowej, ale jest zespołem skutków, rozmaitych w swej etiologii stanów chorobowych i uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego”.²⁸⁹

Z powyższe definicje łączy wspólny element, jakim jest brak pełnej sprawności umysłowej człowieka. Aktualna klasyfikacja w obrębie upośledzenia umysłowego obejmuje cztery stopnie (lekki, umiarkowany, znaczny oraz głęboki). W dawnej (nie obowiązującej już dziś) typologii wskazywano na trzy stopnie upośledzenia umysłowego, to znaczy: debilizm, imbecylizm oraz idiotyzm.²⁹⁰

---

²⁸⁶ W Okoń, Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1987, s. 201- 202

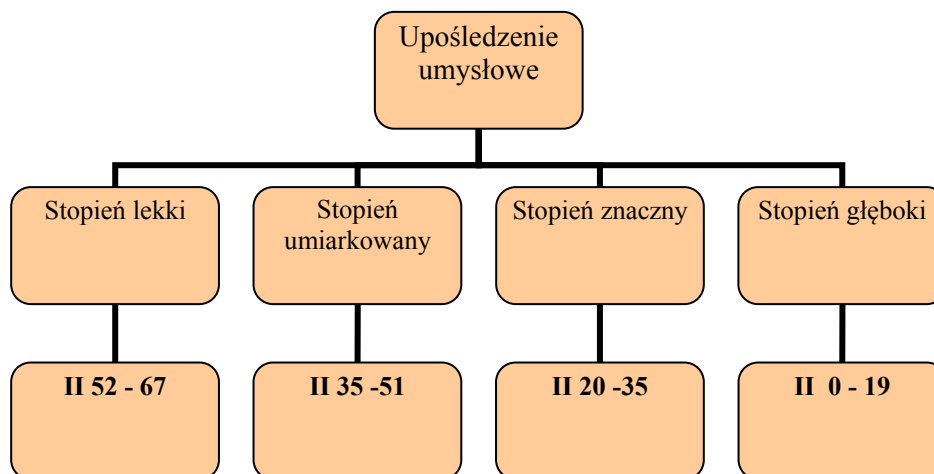
²⁸⁷ A.M. Colman. *Słownik psychologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 816 - 817

²⁸⁸ Z. Sękowska. *Pedagogika specjalna*. PWN, Warszawa 1985, s. 145

²⁸⁹ J. Doroszewski. *Pedagogika specjalna*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1989, tom II, s.16

²⁹⁰ W roku 1968 Światowa Organizacja Zdrowia przyjęła nową klasyfikację upośledzenia umysłowego. Zrezygnowano z trójstopniowego podziału oligofrenii na rzecz podziału czterostopniowego. Warto jednakże podkreślić, że istnieją (obok wskazanych klasyfikacji) także i inne, na przykład oparte na kryterium etiologii (podział dwustopniowy: upośledzenie pierwotne i upośledzenie wtórne). W pedagogice do dziś funkcjonuje podział na dzieci: szkolne, wychowalne, małowychowalne i prawie niewychowane. Interesująco na ten temat:

Z. Sękowska. *Pedagogika specjalna*. PWN, Warszawa 1985; T. Gałkowski. *Dzieci specjalnej troski*. WP, Warszawa 1972.

Rys. 1. Stopnie upośledzenia umysłowego. Poziom II – iloraz inteligencji
 Źródło: Opracowanie własne

Osoby cierpiące z powodu upośledzenia umysłowego w wielu przypadkach nie są w stanie samodzielnie egzystować. Wymagają pomocy i opieki. Postępowanie rewalidacyjne sprowadza się do działań, których celem jest usprawnienie jednostki. Jakkolwiek nie analizując upośledzenia umysłowego (w różnych obszarach wiedzy), należy uznać, że jest ono stanem w istotnym stopniu ograniczającym funkcjonowanie jednostki w życiu. W dostępnych dokumentach brak jest danych o liczbie osób z upośledzeniem umysłowym w Polsce. Aldona Płachtij w jednej ze swoich prac wskazuje, że osoby niepełnosprawne to około 10 % populacji na świecie.²⁹¹ Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2011 w naszym kraju żyje ponad 3,1 mln osób z prawnym potwierdzeniem faktu niepełnosprawności. Liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie (jednocześnie) wynosiła 2654,1 tys. tylko prawnie – 479 tys. tylko biologicznie – 1564,3 tys. biologicznie – 4218,1 tys.²⁹²

Upośledzenie umysłowe nie zostało wymienione w tym dokumencie, jednakże należy podkreślić, że zarówno w jednej jak i w drugiej kategorii opisanej niepełnosprawności ono się mieści.²⁹³

2. Upośledzenie umysłowe a prawo

Niedorozwój umysłowy (intelektualny) człowieka powoduje liczne konsekwencje w sferze prawa. Ustawodawca w treści przepisu art. 31 §1 Kodeksu karnego postanowił, że „nie popełnia przestępstwa, kto z powodu choroby psychicznej,

²⁹¹ Por. A. Płachtij. *Przemoc wobec osób niepełnosprawnych*. Wydawnictwo Parpamedia, Warszawa 2010

²⁹² Źródło: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/> dostępne dnia 24 marca 2012 r.

²⁹³ Upośledzenie umysłowe może współistnieć z wieloma chorobami czy innymi rodzajami niepełnosprawności, jak na przykład głuchoty, ślepoty, wrodzonym braku kończyn, jak i zespołami genetycznymi (zespół Downa i inne) oraz chorobami psychicznymi.

upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem”.²⁹⁴ Z cytowanego przepisu wynika, że upośledzenie umysłowe jest przesłanką wyłączenia odpowiedzialności karnej, albowiem sprawcy nie można przypisać winy.

Z kolei w ustawie z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy w przepisie art. 12 §1 ustawodawca wskazał „nie może zawrzeć małżeństwa osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym. Jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie, sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa”.²⁹⁵ Takie ograniczenie w sferze życia prywatnego znajduje uzasadnienie w trosce państwa o ogólnie pojmowane dobro wszystkich osób tworzących społeczeństwo.²⁹⁶

W prawie cywilnym natomiast upośledzenie umysłowe zostało uznane przez ustawodawcę jako jedna z przyczyn ubezwłasnowolnienia, co wynika z treści art. 13 i 16 Kodeksu cywilnego.²⁹⁷ Osoby ubezwłasnowolnione całkowicie bądź częściowo odpowiednio nie mają, bądź mają ograniczoną zdolność, do czynności prawnych, przez którą należy rozumieć możliwość nabywania praw jak i zaciągania zobowiązań w sferze prawa cywilnego w drodze własnych działań.²⁹⁸

Obok wyżej przywołanych aktów prawnych, w których ustawodawca posłużył się terminem upośledzenie umysłowe są także inne, wśród których wymienić należy przepisy art. 1 ust. 5 i 5a oraz Art. 71b ust. 1 i 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty²⁹⁹ oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych i integracyjnych.³⁰⁰

Z tego przykładowego zestawienia wynika, iż upośledzenie umysłowe ma istotny wpływ na życie jednostki nie tylko w sferze prywatnej, ale także społecznej i prawnej.

3. Bezpieczeństwo osób z upośledzeniem umysłowym

Od dawna trwa spór co do nazewnictwa a raczej konstrukcji związku wyrazowego, to znaczy czy należy o ludziach cierpiących z powodu upośledzenia umysłowego mówić „upośledzeni umysłowo” czy też „z upośledzeniem umysłowym”. Pozostawiając wszakże ten nierozwiązany problem terminologiczny, skupiłam swoją uwagę na bezpieczeństwie tych osób w szerokim tego słowa znaczeniu. Problemem

²⁹⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (*Dz. U. 97, Nr 88, poz. 553 z późn. zm.*)

²⁹⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy (*Dz. U. 64, Nr 9, poz. 59 z późn. zm.*)

²⁹⁶ Por. J. Winiarz. *Prawo rodzinne*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994; T. Smoczyński. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2005

²⁹⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (*Dz. U. 64, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.*)

²⁹⁸ Por. B. Ziemianin. *Prawo cywilne*. Część ogólna, Wydawnictwo Ars boni et aequi, Poznań 2003, s. 29

²⁹⁹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (*Dz. U. z 2004 r. Nr 256 poz. 2572*)

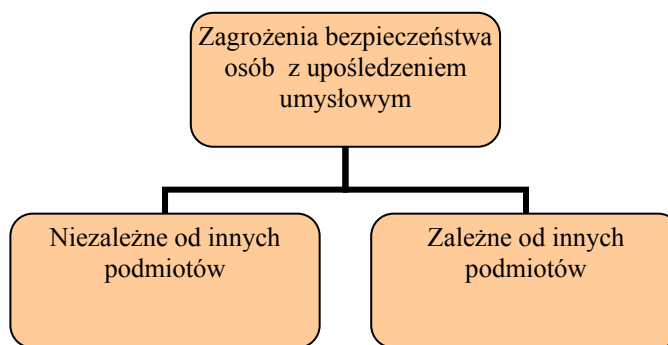
³⁰⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych i integracyjnych (*Dz. U. Nr 19 poz. 167*)

badawczym jest zwykle pytanie³⁰¹, na które poszukuje się odpowiedzi. Stąd też problemem tym stało się pytanie: jaki jest stan bezpieczeństwa osób z upośledzeniem umysłowym różnego stopnia? Przyjęłam, że bezpieczeństwo tych ludzi jest na granicy ryzyka.

Tak sformułowana teza nie pojawiła się nagle, wpadkowo czy przypadkiem, ponieważ po wielokroć miałam okazję obserwowania osób z upośledzeniem umysłowym, ich reakcji wobec nieznanymi im dotąd zjawisk, rzeczy czy osób. Z natury ludzie ci są powolni innym, łatwowierni i ulegli. Nie rozumiejąc w pełni tego, co się wokół nich dzieje, nie rozumiejąc znaczenia czynu, nie są w stanie kierować swoim postępowaniem. Są wykorzystywani przez inne osoby w celu popełniania przestępstw, ale także (a może przede wszystkim) padają ich ofiarami.

Przez bezpieczeństwo należy tu rozumieć za L. Korzeniowskim taki stan obiektywny, który polega na braku zagrożeń.³⁰² Zagrożenie to sytuacja niebezpieczna dla życia lub zdrowia wartość destrukcyjna dla istnienia, rozwoju i normalnego funkcjonowania człowieka, potencjalna przyczyna niepożądanego stanu.³⁰³

Zagrożenia bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych intelektualnie są takie same jak w przypadku pozostałych osób, jednakże tu prawdopodobieństwa stania się ofiarą jest istotnie wyższe. Dla celów niniejszego opracowania starałam się bliżej poznać zagrożenia na jakie narażona jest ta grupa osób.

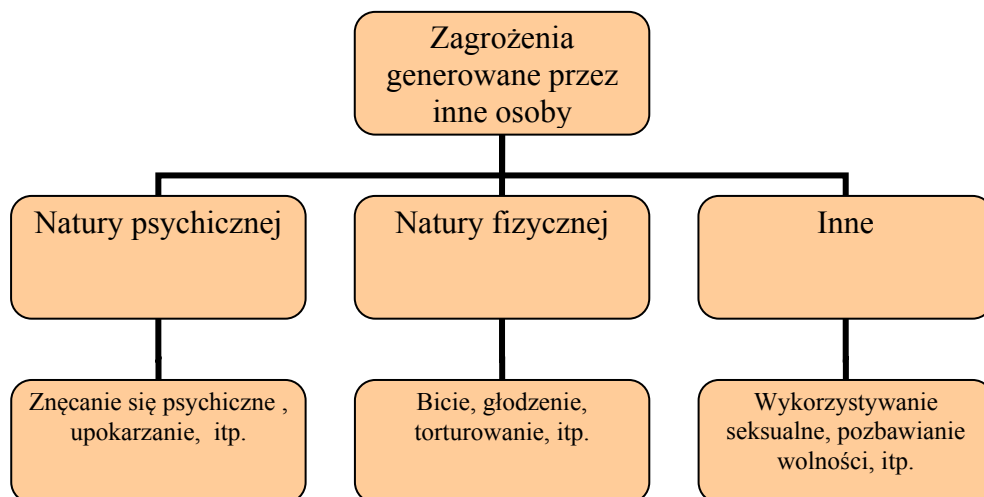
Rys. 2. Zagrożenia bezpieczeństwa osób z upośledzeniem umysłowym
Źródło: Opracowanie własne

Zagrożenia niezależne od innych podmiotów to takie, na które inne osoby nie mają wpływu, na przykład nieszczęśliwy wypadek (upadek w wyniku potknięcia się itp.) Natomiast w drugiej grupie znajdują się zagrożenia, które powstają w efekcie albo niedopełnienia obowiązków innych osób, albo też w wyniku ich celowego działania.

³⁰¹ Por. J. Apanowicz. *Metodologia nauk*. Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2003

³⁰² Zob. L.F. Korzeniowski. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Difin, Warszawa 2012, s. 76

³⁰³ Ibidem, s. 88

Rys. 3. Typologia zagrożeń bezpieczeństwa osób z upośledzeniem umysłowym
 Źródło: Opracowanie własne

Przedstawiony wyżej schemat to jedynie uproszczona próba prezentacji zagrożeń bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych intelektualnie. Nierzadko zdarza się, że osoba z ustalonym stopniem upośledzenia umysłowego cierpi także z powodu deficytu sprawności fizycznej (osoba kaleka fizycznie). To niewątpliwie predestynują ją do stania się ofiarą pokrzywdzenia.

Jak dotąd brak jest badań nad bezpieczeństwem tej grupy osób, choć coraz częściej pojawiają się głosy o konieczności wnikliwej analizy.

Jerzy Przybysz opisuje przypadek obcowania płciowego podejrzanego, u którego stwierdzono upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim) z upośledzoną umysłowo siostrą.³⁰⁴

Katarzyna Sobczuk donosi o gwałcie na nieletniej upośledzonej dziewczynce. Do zdarzenia doszło w sierpniu 2012 r. w jednej z miejscowości na terenie powiatu włodawskiego.³⁰⁵

Nierzadko też niepełnosprawni intelektualnie stają się ofiarami oszustw, kradzieży, pobić czy innych przestępstw. Karol Sławik zwracał uwagę na niektóre kategorie osób, które jego zdaniem są szczególnie narażone na pokrzywdzenie. Wskazywał osoby w starszym wieku, których sprawność ogólna znacznie się obniża.³⁰⁶ Można zatem - opierając się na ustaleniach Karola Sławika - przyjąć, że osoby z upośledzeniem umysłowym są w stopniu podobnym jak osoby w starszym wieku, narażone na stanie się ofiarą przemocy wszelkiego rodzaju.

³⁰⁴ Por. J. Przybysz. *Psychiatria sądowa*. Podręcznik dla lekarzy i prawników, wydanie II poprawione, ZPW Poznań, Inowrocław – Toruń 2003, s. 158 - 159

³⁰⁵ Por. K. Sobczuk. *Włodawa: Gwałt na upośledzonej dziewczynce. Jest oskarżenie*. "Kurier Lubelski" z dnia 6 lutego 2012 roku

³⁰⁶ Por. K. Sławik. *Prawno – kryminalistyczne środki przeciwdziałania zagrożeniom (zwłaszcza osób starszych)*. Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2010

Agnieszka Kasperska opisuje przypadek znęcania się nad upośledzonym umysłowo mężczyzną, który był bity i torturowany przez sprawców.³⁰⁷ Inny przypadek relacjonuje Magdalena Kuźmiuk, która pisze: „Po wielomiesięcznym śledztwie prokuratura właśnie skierowała do sądu w Siemiatyczach akt oskarżenia. W nim poważne zarzuty – znęcania się nad dziećmi. Bulwersuje fakt, że ofiarami przemocy miało paść czworo małych pensjonariuszy Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego dla Dzieci i Młodzieży w Bacikach Średnich niedaleko Siemiatycz.”³⁰⁸ Podobnych doniesień można by przytoczyć znacznie więcej, jednakże nie wydaje się to konieczne. Osoby niepełnosprawne intelektualnie (z upośledzeniem umysłowym) bardzo często stają się ofiarami wszelkiego rodzaju pokrzywdzenia. Charakterystyczne w tym przypadku jest to (w mojej ocenie), że same nie są w stanie ocenić tego, czy zachowanie innych wobec nich jest właściwe, czy też nie. Poza tym po wielokroć sprawcy przemocy wskazują, iż osoba, która wnosi skargę czyni to z zemsty, albo, że wymyśliła to lub też, że nie należy brać jej oświadczeń za prawdziwe, ponieważ jest upośledzona umysłowo.

Nadzór nad placówkami opiekuńczo – leczniczymi (w szczególności nad ośrodkami, w których przebywają osoby z upośledzeniem umysłowym) wydaje się być niewystarczający, jeśli oceniać to w kategoriach popełnianych na szkodę podopiecznych przestępstw polegających na znęcaniu się czy seksualnym wykorzystywaniu.

Wykonane przeze mnie wstępne badania w przedmiocie konieczności takowych oraz stanu bezpieczeństwa osób z upośledzeniem umysłowym, pozwalają na przyjęcie tezy, że konieczne są szerokie badania w tym zakresie.³⁰⁹ Nadmienić przy tym trzeba, że badania takie powinny być realizowane z udziałem niepełnosprawnych umysłowo respondentów, jednakże (jak pokazuje praktyka), nie są one ani łatwe do wykonania, jak również w wielu przypadkach trudnym jest uzyskanie zgody podmiotu zarządzającego placówką, w której takie osoby przebywają.

Bezpieczeństwo osób z upośledzeniem umysłowym jest różne, a zależy w znacznej mierze od osób bezpośrednio sprawujących nad nimi pieczę. Tylko w pewnych przypadkach ludzie ci mają opiekunów prawnych lub kuratorów (osoby dorosłe, które zostały ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo). W większości dorośli z upośledzeniem umysłowym stopnia lekkiego lub umiarkowanego żyją w rodzinach, w których przyszli na świat. Zwykle nie są pozbawieni zdolności do czynności prawnych, bowiem krewni nie są zainteresowani wnoszeniem w tej sprawie powództwa. Egzystujący w rodzinnym kręgu upośledzony najczęściej wykonuje prace, które wyznaczają mu inni. Jest gorzej lub lepiej traktowany, a nierzadko jest osobą,

---

³⁰⁷ A. Kasperska. *Sąd w Lublinie: Znęcali się nad niepełnosprawnym dla 200 zł.* "Kurier Lubelski" z dnia 27 grudnia 2012 roku

³⁰⁸ M. Kuźmiuk. *Baciki: Pielęgniarka oskarżona o znęcanie się nad upośledzonymi dziećmi* (on line):

<http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20120617/MAGAZYN/120619672>) dostępne 29 marca 2013 roku

³⁰⁹ Badania takie przeprowadziłam w roku 2012. Respondentami byli studenci Szczecińskiej szkoły Wyższej Collegium Balticum oraz studenci Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego w Olsztynie. Łącznie w badaniach wzięło udział 112 osób. Za szczególnie cenne uznaje to, że respondenci to reprezentanci trzech odmiennych kierunków kształcenia: pedagogiki (prewencja zagrożeń społecznych), bezpieczeństwa wewnętrznego oraz prawa. Respondenci dostrzegli problem zapewnienia bezpieczeństwa osobom z upośledzeniem umysłowym, które ich zdaniem są bardziej narażone na wszelkiego rodzaju zagrożenia ze strony innych osób. Najczęściej zagrożeń takich upatrywali w sferze seksualnej (23%), ekonomicznej (19%), psychicznej (12%), fizycznej (36%) oraz w innych (10%).

której krewni się wstydzą. Kontakty z innymi ludźmi ograniczają się wyłącznie do zdawkowych pytań, a nadzór przedstawicieli opieki społecznej nie zawsze jest właściwy i rzetelny.³¹⁰

Innym problemem jest zapewnienie bezpieczeństwa w sferze życia codziennego. Osoby z upośledzeniem umysłowym nie są w stanie wykonywać wielu czynności, nie potrafią posługiwać się wieloma prostymi w użyciu narzędziami. Dostęp do takich przedmiotów winien być odpowiednio zabezpieczony, by nie narażać niepełnosprawnego na niebezpieczeństwo wyrządzenia sobie krzywdy. Jednostka z upośledzeniem umysłowym nie jest w stanie przewidzieć konsekwencji swojego zachowania. Jej myślenie jest odmienne od myślenia ludzi w pełni sprawnych intelektualnie. Podobnych determinantów stanowiących o zwiększonym ryzyku jest z pewnością więcej.

Osobną kwestią jest bezpieczeństwo uczniów z rozpoznaniem upośledzeniem umysłowym w szkole powszechnej. Integracja jako jeden z elementów nowoczesnej szkoły na stałe wpisała się w jej aktualny kształt. Joanna Krzywoń jest zdania, że kształcenie integracyjne stanowi istotny problem na wielu płaszczyznach. W świetle przeprowadzonych przez tę autorkę badań jawi się problem celowości takich działań. Opinie nauczycieli w tej materii są podzielone, a wielu z nich podkreśla, że akceptuje takie kształcenie z konieczności.³¹¹ Obserwując niepełnosprawnych umysłowo uczniów w szkole powszechnej nie trudno dostrzec ich izolacji i szczególnego narażenia na drwiny ze strony rówieśników. Zdrowie dzieci kształcące się z upośledzonymi umysłowo w grupie integracyjnej zachowują się co prawda tolerancyjnie wobec niepełnosprawnych kolegów, jednak tolerancja ta jest wymuszona, a zatem nie ma źródła w psychice jednostki.

Aleksander Hulek podkreśla, że integracja jako proces społeczny „wyraża się w takim wzajemnym stosunku pełnosprawnych i niepełnosprawnych, w którym respektowane są te same prawa (...), i w których stwarzane są dla obu grup identyczne warunki maksymalnego, wszechstronnego rozwoju. Integracja pozwala więc być osobie niepełnosprawnej sobą wśród innych. Integracja w takim znaczeniu może mieć zastosowanie do wszystkich sfer życia jednostki niepełnosprawnej – życia rodzinnego, kształcenia ogólnego i zawodowego, pracy, czasu wolnego, aktywności społecznej, politycznej itp.”³¹² Tylko w niektórych przypadkach integracja tak rozumiana i kształtowana przybiera oczekiwany kształt. Dzieci z upośledzeniem umysłowym od najwcześniejszych lat swojego życia postrzegane są przede wszystkim przez pryzmat swojej niepełnosprawności.

---

³¹⁰ Przykładem nienależytego sprawowania nadzoru ze strony pracowników opieki społecznej jest ten z Cieszyna. Rodzice małoletniego chłopca zostali postawieni w stan oskarżenia (matka o zabójstwo, ojciec o nieudzielenie pomocy dziecku). Zwłoki chłopca zostały wyłowione ze stawu na obrzeżach Cieszyna. Jak ustalono w sprawie, rodzina (związek konkubencki) objęta była pomocą społeczną. Matka „pożyczała” dziecko od innych osób, by odwiedzająca rodzinę przedstawicielka OPS mogła „stwierdzić”, że wszystko jest w należytym porządku. Przypadek ten był szeroko komentowany w mediach (na przykład: *Tragedia w Cieszynie. Szymuś został zamordowany przez rodziców?* "Gazeta Pomorska" z dnia 26 czerwca 2012 (dostępne on line: <http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20120626/KRAJSWIAT/120629442>) dnia 2 kwietnia 2013 roku.

³¹¹ J. Krzywoń. *Problem integracji uczniów niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie w szkole ogólnodostępnej* (on line : http://www.gim8.katowice.pl/publikacje/problem_integracji.doc dostępne 3 kwietnia 2013 r.)

³¹² A. Hulek. *Integracyjny system kształcenia i wychowania*. (w:) *Pedagogika rewalidacyjna*, A. Hulek (red.) PWN, Warszawa 1997, s. 492 – 493.

Bezpieczeństwo tej grupy osób w moim przekonaniu jest na granicy ryzyka, ponieważ ludzie ci w wielu przypadkach zdani są wyłącznie na pomoc innych podmiotów. Od postawy tych ostatnich, ich zaangażowania zależy los i jakość życia niepełnosprawnych jak ich bezpieczeństwo. Pokrzywdzeni przez los nie są w stanie sami zadbać ani o realizację własnych potrzeb, ani też nie potrafią uchronić się przed niebezpieczeństwem. Często nie umieją, nie wiedzą jak przeciwdziałać złu, które im się wyrządza. Po wielokroć ich słowa są traktowane w kategoriach fałszu. Stereotyp osoby z upośledzeniem umysłowym, jaki wykształcił się w społeczeństwach współczesnego świata niejako wykreował obraz tych ludzi, jako mówiących nieprawdę, złośliwych, tępych intelektualnie. Nawet osoby im najbliższe nie są skore do dawania wiary temu, co słyszą od nich. Przyjmują te informacje jako irracjonalne, zmyślane i fałszywe, nie mające nic wspólnego z prawdą i rzeczywistością.

Wnioski

Świat XXI wieku osiągnął wysoki stopień rozwoju cywilizacyjnego. Nie znaczy to wszakże, że wszystkie dziedziny ludzkiej egzystencji są równie dobrze ukształtowane. Niedobory w tym zakresie widoczne są w co najmniej kilku obszarach, w tym także w sferze zapewnienia właściwego bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym umysłowo. Wydaje się zasadnym postulat konieczności prowadzenia badań w przedmiocie poziomu bezpieczeństwa osobistego osób upośledzonych umysłowo na wszystkich etapach ich życia oraz we wszystkich obszarach ich egzystencji w społeczeństwie. Dziś brak jest danych o liczbie przestępstw popełnionych na upośledzonych umysłowo osobach, liczbie tych osób przebywających w zakładach opiekuńczo – leczniczych, liczbie urodzeń z zespołem Downa (najczęściej spotykanym zespołem, który sprzężony jest z upośledzeniem umysłowym). Wydaje się także zasadnym takie projektowanie zadań państwa demokratycznego, które w pełni byłoby wydolne opiekuńczo wobec jego obywateli od urodzenia zdanych są na pomoc innych, którym trzeba stworzyć właściwe warunki życia, poprawić jej jakość. Dbałość społeczeństwa o najsłabszych jest jednym z elementów moralnego obowiązku. Nikt z powodu upośledzenia intelektualnego nie może być traktowany gorzej, z mniejszą uwagą czy mniejszym szacunkiem. Podstawowym bowiem prawem człowieka jest prawo do godnego życia, a niewątpliwie łączy się ono z bezpieczeństwem.

LITERATURA

- J. Apanowicz. *Metodologia nauk*. Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2003
A.M. Colman. *Słownik psychologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009
J. Doroszewski. *Pedagogika specjalna*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1989, tom II
T. Gałkowski. *Dzieci specjalnej troski*. WP, Warszawa 1972
A. Hulek. Integracyjny system kształcenia i wychowania. (w:) *Pedagogika rewalidacyjna*. A. Hulek (red.) PWN, Warszawa 1997
L.F. Korzeniowski. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Difin, Warszawa 2012
W. Okoń. *Słownik pedagogiczny*. PWN, Warszawa 1987

- A. Płachtij. *Przemoc wobec osób niepełnosprawnych*. Wydawnictwo Parpamedia, Warszawa 2010
- J. Przybysz. *Psychiatria sądowa*. Podręcznik dla lekarzy i prawników, wydanie II poprawione, ZPW Poznań, Inowrocław – Toruń 2003
- Z. Sękowska. *Pedagogika specjalna*. PWN, Warszawa 1985
- K. Sławik. *Prawno – kryminalistyczne środki przeciwdziałania zagrożeniom (zwłaszcza osób starszych)*. Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2010
- T. Smyczyński. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2005
- J. Winiarz. *Prawo rodzinne*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994
- B. Ziemiński. *Prawo cywilne*. Część ogólna, Wydawnictwo Ars boni et aequi, Poznań 2003

Prasa:

- A. Kasperska. *Sąd w Lublinie: Znęcali się nad niepełnosprawnym dla 200 zł*. "Kurier Lubelski" z dnia 27 grudnia 2012 roku
- K. Sobczuk. *Włodawa: Gwałt na upośledzonej dziewczynce. Jest oskarżenie*. "Kurier Lubelski" z dnia 6 lutego 2012 roku

Wykaz aktów prawnych:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych i integracyjnych (*Dz. U. Nr 19 poz. 167*)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy (*Dz. U. 64, Nr 9, poz. 59 z późn. zm.*)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (*Dz. U. 64, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.*)
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (*Dz. U. z 2004 r. Nr 256 poz. 2572*)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (*Dz. U. 97, Nr 88, poz. 553 z późn. zm.*)

Intermedia:

- <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/> dostępne dnia 24 marca 2012 r.
- J. Krzywoń. *Problem integracji uczniów niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie w szkole ogólnodostępnej* (on line : http://www.gim8.katowice.pl/publikacje/problem_integracji.doc dostępne 3 kwietnia 2013 r.)
- M. Kuźmiuk. *Baciki: Pielęgniarka oskarżona o znęcanie się nad upośledzonymi dziećmi* (on line: <http://www.poranny.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20120617/MAGAZYN/120619672>) dostępne 29 marca 2013 roku
- Tragedia w Cieszynie. Szymbuś został zamordowany przez rodziców?* "Gazeta Pomorska" z dnia 26 czerwca 2012 (dostępne on line:

<http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20120626/KRAJSWIAT/120629442>) dnia 2 kwietnia 2013 roku.

Recenzent - Reviewer - Рецензент:

Artykuł recenzowany przez dwóch niezależnych recenzentów – wykaz na rewersie strony tytułowej.

An article reviewed by two independent critics – see a list on the back of the title page.

Статья, оценивается двумя независимым рецензентами - перечень на обороте заглавного листа.